

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Університет Вітовта Великого, Литва

Університет Сент-Клауд, штат Міннесота, США

Національний ботанічний сад (Інститут) ім. Александру Чьуботару, Молдова

Луганський природний заповідник НАН України, Україна

Національний природний парк «Кремінські ліси», Україна

**ПРИРОДНИЧІ НАУКИ:
ПРОЄКТИ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**II Міжнародна науково-практична конференція
Старобільськ, Україна, 21-22. XII. 2021 р.**

**ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ
ПРОЕКТЫ, ИССЛЕДОВАНИЯ, ПЕРСПЕКТИВЫ**

**II Международная научно-практическая конференция
Старобельск, Украина, 21-22. XII. 2021 г.**

NATURAL SCIENCES: PROJECTS, RESEARCH, PROSPECTS

**II International Scientific-Practical Conference
Starobilsk, Ukraine, December 21-22, 2021**

Старобільськ / Старобельск / Starobilsk – 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Університет Вітовта Великого, Литва

Університет Сент-Клауд, штат Міннесота, США

Національний ботанічний сад (Інститут) ім. Александру Чьуботару, Молдова

Луганський природний заповідник НАН України, Україна

Національний природний парк «Кремінські ліси», Україна

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ: ПРОЄКТИ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

**Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
Старобільськ, Україна, 21-22. XII. 2021 р.**

**ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ:
ПРОЕКТЫ, ИССЛЕДОВАНИЯ, ПЕРСПЕКТИВЫ**

Материалы II Международной научно-практической конференции
Старобельск, Украина, 21-22. XII. 2021 г.

**NATURAL SCIENCES:
PROJECTS, RESEARCH, PROSPECTS**

Materials of the IIst International Scientific-Practical Conference
Starobilsk, Ukraine, December 21-22, 2021

Старобільськ / Старобельск / Starobilsk

2021

УДК 001.891

*Затверджено Вченою радою
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 5 від 24.12.2020)*

Н-34 Природничі науки: проекти, дослідження, перспективи : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. – 215 с.

Збірник містить матеріали доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, що відбувалася 21–22 грудня 2021 року в м. Старобільськ, Україна. Результати робіт віддзеркалюють сучасний стан і основні напрямки досліджень у галузях природничих, аграрних, медичних та педагогічних наук.

Для наукових співробітників, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів.

Н-34 Естественные науки: проекты, исследования, перспективы : Материалы II Международной научно-практической конференции. – Старобельск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2021. – 215 с.

В сборнике представлены материалы II Международной научно-практической конференции, проходившей 21-22 декабря в г. Старобельск, Украина. Результаты работ отражают современное состояние и основные направления исследований в отраслях естественных, аграрных, медицинских и педагогических наук.

Для научных сотрудников, преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений.

Н-34 Natural Sciences: Projects, Research, Prospects : Materials of the IIst International Scientific-Practical Conference. – Starobilsk : Luhansk Taras Shevchenko National University, 2021. – 215 p.

The collection contains materials of the 1st International Scientific and Practical Conference, held on December 21-22 in Starobilsk, Ukraine. The results of the work reflect the current state and the main directions of research in the fields of natural, agricultural, medical and pedagogical sciences.

For researchers, teachers, graduate students and students of higher educational institutions.

Всі матеріали подано в авторській редакції.

ISBN

© ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка», 2021

Гаврюшенко Г. В.

доцент кафедри географії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна, super_superanna@ukr.net

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У ШКОЛІ

Одним із найяскравіших соціальних нововведень сучасного суспільства є інклюзивна освіта, яка дозволяє дітям із особливими освітніми потребами (далі – ООП) навчатися у звичайних класах нарівні з усіма. Для дітей із ООП усі шкільні предмети є важливими, однак максимально розвиває інтерес до вивчення навколишнього середовища та викликає почуття здивування ГЕОГРАФІЯ. Вивчення географії спонукає таких учнів ставити питання, досліджувати, критично сприймати інформацію, просторово мислити, спостерігати, використовувати карти, візуальні образи та нові технології.

Коли у вчителя географії у класі з'являється учень (або учні), який має особливі освітні потреби, *вчителю необхідно детально ознайомитися із особливостями нозології захворювання цього учня*, проконсультуватися із учителями, які навчали дитину в попередні роки. Доречно буде також звернутися до психолога та логопеда, поговорити із батьками. З метою підвищення ефективності навчання географії в інклюзивному освітньому середовищі вчителю обов'язково *слід підтримувати зворотній зв'язок із учнями з ООП*. Так, вчитель має запитати учнів, що саме можна зробити для удосконалення навчального процесу. Це може бути застосування ІКТ, або можливість надання письмової відповіді на питання замість усної, або використання сенсорних ресурсів (наприклад, макету тропічного лісу для полегшення розуміння учнями існування різноманітних природних зон), або будь-які інші заходи та напрями, про які повідомлять самі учні (наприклад, учні із порушенням зору можуть попросити більше часу на виконання вправ, читання тексту або часткове подання навчального матеріалу в аудіозаписі).

Під час викладання в інклюзивному освітньому середовищі значну допомогу вчителю надає *асистент учителя*. Вчитель географії має ретельно продумати та спланувати конкретну діяльність асистента вчителя: що має робити асистент вчителя на уроках географії, як він може сприяти підвищенню якості навчання окремих учнів, забезпечувати індивідуальні стратегії подолання труднощів у навчанні. Асистент вчителя обов'язково повинен отримати від учителя конспект уроку та ознайомитися із тим, які знання, вміння та навички мають отримати учні після опанування навчального матеріалу. Якщо вчитель постійно працює із одним і тим самим асистентом, слід активно розвивати знання та навички асистента з географічної тематики. Недосвідчені асистенти іноді можуть «годувати з ложечки» учнів, тобто дуже активно допомагати, заохочуючи тим самим культуру «залежності». Вчитель повинен слідкувати за тим, щоб такі ситуації не траплялися.

Для забезпечення кращих результатів навчання учнів існує багато обставин, за яких асистенти вчителів повинні здобути додаткові компетентності, щоб забезпечувати спеціальні потреби учнів. Так, якщо учень, з яким повинен працювати асистент учителя, має порушення слуху, то у асистента вчителя виникає додаткова необхідність навчитися дактильно-жестовій мові.

Аналіз літератури дозволив дійти висновку, що основними видами діяльності асистента вчителя на уроках географії має бути:

- участь у впровадженні інтерактивних прийомів навчання;
- допомога у користуванні спеціальними технічними засобами навчання, якими користуються учні із ООП;
- допомога при користуванні учнями навчальними, у т. ч. картографічними матеріалами;
- проведення фізкультхвилинок;

- організація спільно з учителем/ями освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання;
- допомога учням із ООП під час проведення екскурсій та польових досліджень.

Таким чином, вчитель географії повинен заздалегідь (до початку кожного уроку) надати чіткі інструкції стосовно того, що саме має робити асистент вчителя під час уроку.

Для організації ефективного інклюзивного навчання *вчителі географії повинні вміти передбачати, які перешкоди можуть зустрітися під час опанування дисципліни учнями із особливими освітніми потребами*. Саме тому під час планування кожного уроку вчителем необхідно продумати способи мінімізації чи скорочення цих бар'єрів, щоб усі учні могли брати повноцінну участь у навчанні. У деяких навчальних заходах (наприклад, у проведенні міні-досліджень, практичних робіт тощо) учні із ООП можуть брати рівноправну участь із їхніми однокласниками. В інших випадках (наприклад, під час проведення навчальної екскурсії) може виникнути потреба внесення певних коректив, щоб залучити до цього процесу учнів з інвалідністю.

Під час вивчення деяких тем може виникнути потреба у проведенні «паралельних» занять із учнями з ООП, щоб вони змогли досягти запланованих цілей уроку, але дещо іншим шляхом. Так, наприклад, можна *використовувати інтелект-карти для представлення будь-якої географічної інформації* замість розповідного тексту. Іноді учням із інвалідністю необхідно буде на уроці виконувати інші види діяльності, які відрізняються від того, що виконують учні без інвалідності, іншим шляхом досягати опанування навчального матеріалу. Наприклад, проблеми включення учнів із вадами зору до роботи із географічною картою будуть зовсім іншими, ніж та ж сама діяльність для дітей із іншими нозологіями захворювання. Деяким учням із проблемами психофізичного розвитку, які мають труднощі із корекцією поведінки, може знадобитися зміна видів діяльності на уроці або перерви на відпочинок.

Вчителю необхідно обов'язково *продумати заходи із забезпечення безпеки учнів із інвалідністю*. Наприклад, ніде не можуть відставати проводи, стіл (столи) та його краї мають бути позначені, тому що учні із розладами аутистичного спектра (далі – РАС), як правило, мають низьке усвідомлення небезпеки. Крім того, учні із РАС мають підвищену чутливість до шуму або запахів. Це слід передбачити при проведенні географічних екскурсій. Разом із тим, *вчителям географії слід активно використовувати польові практики та екскурсії для розвитку розуміння учнями із ООП наявності різноманітного географічного середовища*. З метою кращого опанування навчального матеріалу під час екскурсій, учням із ООП можна дозволяти використовувати аудіозаписи замість письмових нотатків.

Під час викладання свого предмету в інклюзивному класі вчителям географії доцільно *активно застосовувати парні та/або групові форми роботи*. Це обумовлено тим, що учням із проблемами мовлення може бути дуже важко висловлюватися «на публіці» перед усім класом. Натомість при роботі у парі або групі такі учні почуватимуть себе значно впевненіше та спокійніше. Перехід до парної та/ або групової форми роботи і назад, повинен чітко сигналізуватися. Це є особливо корисним для учнів із РАС, які важко сприймають зміну виду діяльності. До речі, групова робота є гарним прикладом диференціації навчання: учні працюють у групі, але вони виконують різні ролі у залежності від своїх сильних сторін.

Також можна *практикувати багаторівневі завдання*. Наприклад, вчитель може розпочати урок із демонстрації фото вулкана. Клас можна розділити, і учнів із інтелектуальними порушеннями попросити просто описати те, що вони бачать, учнів типового розвитку – пояснити, що вони бачать, «сильних» учнів – попросити оцінити наслідки дії, яку вони бачать на фотографії. Диференціація пов'язана з відмінностями в успішності, а не з концентрацією уваги на рівнях успішності.

Вчителям *варто залучати учнів типового розвитку до допомоги своїм однокласникам із ООП*: діти часто розуміють труднощі один одного і можуть зробити складні ідеї більш зрозумілими один одному за допомогою взаємного навчання.

Вчителям географії також доцільно давати учням із ООП більше часу для того, щоб продумати відповідь на питання, та обов'язково демонструвати цим учням повагу до їх відповідей, а також висловлювати цінування їх внеску в загальну дискусію, що відбувається на уроці.

Шкільна програма не є нерухомою, як, наприклад, якась будівля, до якої мають отримати безперешкодний доступ учні з інвалідністю. Вчителі усіх шкільних дисциплін (у нашому випадку – вчителі географії) мають розуміти, що вони можуть (і повинні) іноді дещо змінити у програмі навчання для того, щоб залучити до освітнього процесу усіх учнів, у тому числі учнів із ООП.

Список використаних джерел

1. **Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник** / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
2. **Дмитренко К. А.** Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос. Х.: ВГ «Основа», 2018. 120 с.
3. **Заставнюк О. О.** Особливості навчання учнів з розладами аутичного спектру / *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Практичні комунікаційні кейси в інклюзивному освітньому середовищі»* (Київ, 22 листопада 2019 р.) К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. 111 с.
4. **Муренець Л. С.** Підвищення мотивації навчання дітей з особливими освітніми потребами / Л. С. Муренець. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19, Корекц. педагогіка та спец. психологія.* 2014. Вип. 26. С. 156-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_26_35

Природничі науки : проекти, дослідження, перспективи
I Міжнародна науково-практична конференція. Україна, Старобільськ, ЛНУ, 21-22.XII.2021 р.

Наукове видання

**ПРИРОДНИЧІ НАУКИ:
ПРОЄКТИ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
21–22 грудня 2021 року
м. Старобільськ, Україна

Українською, російською та англійською мовами

В авторській редакції

Відповідальний за випуск Мацай Н. Ю.

Оригінал-макет та дизайн обкладинки виконала А. В. Коваленко
Технічний редактор – С. В. Вовк

Наукове видання
Scientific publication

**ПРИРОДНИЧІ НАУКИ:
ПРОЄКТИ, NATURAL SCIENCES: ПЕРСПЕКТИВИ
PROJECTS, RESEARCH, PROSPECTS**

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference
on December 21-22, 2021
Starobilsk, Ukraine

Українською, російською та англійською мовами

In Ukrainian, Russian and English

В авторській редакції

In the author's edition

Відповідальний за випуск Матай Н. Ю.

Responsible for the issue Matsay N. Y.

Оригінал-макет та дизайн обкладинки виконала А. В. Коваленко

Технічний редактор – С. В. Вовк

The original layout and cover design was made by A. V. Kovalenko
Technical editor – S. V. Vovk